

Tampereen teknillinen korkeakoulu
Kirjasto
Tiedote 9

Riitta Kokkonen ja Leena Huiku

KÄYTTÄJÄKOULUTUSYHTEISTYÖ

Tampere 1989

Kokkonen, Riitta

Käyttäjäkoulutusyhteistyö / Riitta Kokkonen ja
Leena Huiku. - Tampere : Tampereen teknillinen
korkeakoulu, 1989. - 39 s., liitel. -
(Tiedote / Tampereen teknillinen korkeakoulu. Kirjasto,
ISSN 0783-3490 ; 9)
ISBN 951-721-456-1
UDK 028

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä	5
1. Johdanto	7
2. Käyttäjäkoulutuksen käsite ja tavoitteet	9
2.1 Mitä käyttäjäkoulutus on?	9
2.2 Käyttäjäkoulutuksen tavoitteet	11
3. Tilastointi ja kartoitukset	13
4. Kohderyhmät	15
4.1 Korkeakoulukirjastojen asiakkaat	15
4.2 Elinkeinoelämän käyttäjät	15
4.3 Koululaiset	16
5. Opetusmenetelmät ja oppimateriaali	18
6. Arviointi	21
7. Yhteistyö käyttäjäkoulutuksen alalla	22
7.1 Koulutusyhteistyö	22
7.2 Oppimateriaalikeskukset	23
7.3 Pohjoismainen yhteistyö	23
7.4 Käyttäjäkoulutusyhteistyö muissa maissa	24
7.5 Tinfon projektit	25
7.6 Tieteellisen kirjastoseuran käyttäjä- koulutusselvitys	26
8. Yhteistyömahdollisuudet	28
8.1 Yhteistyömahdollisuuksien kartoitus puhelinhaastattelun avulla	28
8.2 Koulutusyhteistyö	29
8.3 Oppimateriaaliyhteistyö	30
8.4 Kokeilutoiminta	31
8.5 Käyttäjäkoulutuksen mahdollisuudet valtakunnan tasolla	32
9. Yhteenveto	33
10. Lähteet	35
Liite 1	

Riitta Kokkonen ja Leena Huiku, Käyttäjäkoulutusyhteistyö. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Kirjasto. Tiedote 9. 1989. 39 s. + liite.

TIIVISTELMÄ

Raportti muodostuu kolmesta osasta.

Kirjallisuuskatsauksessa käsitellään lähinnä pohjoismaiselta kannalta seuraavat aiheet: käyttäjäkoulutuksen käsite ja tavoitteet, tilastointi ja kartoitukset, kohderyhmät, opetusmenetelmät ja oppimateriaali, arviointi sekä yhteistyö. Liitteenä on kotimaisen käyttäjäkoulutusalan bibliografia.

Suomen tieteellisen kirjastoseuran käyttäjäkoulutusprojektin tuloksista on laadittu yhteenveto koskien yhteistyömahdollisuuksia. Kyselyn mukaan kaikille yhteisenä toimintana pitäisi organisoida esitystaidon opetusta, yleisten asiakaspalveluvalmiuksien opettamista sekä opetuksessa tarvittavan oheistekniikan opetusta. Alakohtaisia yhteistyöalueita ovat oppimateriaalin laadinta ja opettavan tieteenalan tuntemus.

Tässä työssä on puhelinhaastatteluna selvitetty kirjastojen yhteistyömahdollisuuksia. Esitetyt toimenpiteet on jaettu kolmeen ryhmään: koulutusyhteistyö, oppimateriaaliyhteistyö ja kokeilutoiminta.

Käytännön toimenpiteinä esitetään oppimateriaalitiedoston laatimista, käyttäjäkoulutuspäivien järjestämistä ja kokeilutoiminnan käynnistämistä.

1. JOHDANTO

Kirjastojen järjestämällä käyttäjäkoulutuksella on pitkät perinteet, mutta vasta 1970-luvulla se saavutti vakiintuneen aseman kirjastojen toimintamuotona Suomessa. Sysäyksen tähän antoi komiteamietintö 1970:B22 (Tieteellisen..1970), jossa ehdotettiin informaatiopalvelun hyväksikäytön opetuksen järjestämistä korkeakoululaitoksessa. Sen mukaan yliopistoihin ja korkeakouluihin tulisi organisoida oppikurssien osana säännönmukainen informaatiopalvelun ja tieteellisen informatiivälineistön hyväksikäytön opetus.

Merkittävä muutos käyttäjäkoulutuksen asemassa opetusalan kirjastoissa tapahtui 1970-luvulla. Opiskelutaitoihin liittyvä tiedon hankinta tuli pakolliseksi oppiaineeksi korkeakoulujen ja yliopistojen tutkinnonuudistuksen myötä. Korkeakoulututkintojen yleisopintoihin sisällytettiin kirjaston ja tiedonhankinnan perehdytyskursseja ja näin uudistus vakiinnutti käyttäjäkoulutuksen korkeakouluopintoihin.

Tällöin erityisesti opetusalan kirjastot lisäsivät määrällisesti antamaansa koulutusta, ja uusia käyttäjäryhmiä tuli koulutuksen piiriin. Uusien opetusmenetelmien ja oppimateriaalin kehittäminen tuli tarpeelliseksi. Suorakäyttöisten järjestelmien käyttöönotto lisäsi myös tarvetta järjestelmälliseen käyttäjäkoulutukseen.

Käyttäjäkoulutuksen alalta on julkaistu maailmanlaajuisesti runsaasti kirjallisuutta. Jos käsitettä laajennetaan vielä sisältämään yksilöneuvonta ja kirjastojen palvelujen markkinointi ja tiedotustoiminta, lähdekirjallisuutta on todella runsaasti. Kotimaista kirjallisuutta alalta on kuitenkin melko niukalti. Suomen tieteellisen kirjastoseuran käyttäjäkoulutuskartoituksessa vain 12 kirjastoa 412:sta vastanneesta raportoi tehdyistä tutkimuksista (Käyttäjäkoulutus, 1989).

Tähän raporttiin on kerätty käyttäjäkoulutuksen kotimaisen kirjallisuuden luettelo, joka on liitteenä 1.

Alan seurojen ja yhdistysten piirissä toiminta käyttäjäkoulutuksen

saralla aktivoitui 1970-luvulla. Sekä Suomen tieteellisen kirjastoseuran että Tietopalveluseuran jäsenille järjestettiin koulutusta käyttäjien koulutukseen liittyvissä asioissa.

Nordiska Vetenskapliga Bibliotekarieförbundet (NVBF) on järjestänyt useita ns. round-table -konferensseja, joissa on käsitelty eri teemoja - myös käyttäjäkoulutuksen tilaa eri Pohjoismaissa. Vuonna 1980 järjestettiin pohjoismaisten kirjastojärjestöjen yhteistyöseminaari, jossa teemana oli käyttäjäkoulutus. Kokouksia järjestettiin tasaisesti koko 1980-luvun alkupuolen ajan. NORDINFO:n tuemassa seminaarissa vuonna 1985 arvioitiin käyttäjäkoulutuksen alalla saatuja tuloksia eri Pohjoismaissa vuosina 1976-85 ja pohdittiin käyttäjäkoulutuksen evalvoinnin kysymyksiä.

Pohjoismaissa yksittäiset kirjastot ovat olleet aktiivisia käyttäjäkoulutuksen kehittämisessä: Suomessa Helsingin yliopiston kirjastolaitos, Jyväskylän yliopiston kirjasto sekä Teknillisen korkeakoulun kirjasto ja Ruotsissa Chalmers tekniska högskolans bibliotek ja Linköping universitetsbibliotek. Suomi ja Ruotsi olivat 1970-luvulla Pohjoismaissa edelläkävijöitä käyttäjäkoulutuksen alalla, Tanskassa ja Norjassa on toiminta ollut huomattavasti vaatimattomampaa.

Kansainvälisestikin 1970-luku oli käyttäjäkoulutuksen kehittämisen aikaa. Anglo-amerikkalaisen yhteistyön tuloksena järjestettiin ensimmäinen käyttäjäkoulutusalan kansainvälinen konferenssi 1980-luvun alussa Englannissa.

2. KÄYTTÄJÄKOULUTUKSEN KÄSITE JA TAVOITTEET

2.1 Mitä käyttäjäkoulutus on?

Kirjaston käyttäjäkoulutuksella pyritään asiakkaiden omatoimiseen kirjaston palveluiden ja kokoelmien hyväksikäyttöön. Päämääränä on tiedonhaun lähteiden tuntemus ja niiden tehokkaan käytön hallitseminen. Useissa tutkimuksissa on nimittäin todettu, että kirjastossa on paljon palveluita, joita käyttää tehokkaasti vain pieni joukko kirjaston asiakkaista. Käyttäjäkoulutuksen tarve on ilmeinen, sillä kirjaston käyttäjät pitivät esimerkiksi aakkosellisen ja alanmukaisen kortiston käyttöä vaikeana tai tarpeettomana. (Uuttu, 1977.) Ruotsalaisissa kirjastoissa on myös tehty useita käyttäjätkimuksia tarkoituksena saada lisätietoa kirjaston käytön kehittämiseksi. Käyttäjäkoulutuksen avulla voidaan siis olennaisesti tehostaa tiedon ja kokoelmien hyväksikäyttöä. (Fjällbrant, 1978.)

Viime aikoina kirjastojen kasvatus- ja opetusrooli on lisääntynyt merkittävästi. Syynä tähän kehitykseen ovat esimerkiksi seuraavat tekijät:

- julkaistun tiedon kasvu ja julkaisumuotojen erilaisuus
- tiedontarvitsijoiden määrän kasvu, joten enää ei ole mahdollista antaa kaikille kirjaston asiakkaille yksilöllistä neuvontaa
- poikkitieteelliset tutkimusaiheet ovat lisääntyneet
- tutkimusten mukaan opiskelijoiden tiedot kirjastoista ja niiden palveluista ovat yllättävän heikot. (Alhainen, 1981.)

Korkeakouluissa kirjastonkäytön opetuksen tehtävä on tukea muuta opiskelua niin, että opiskelijalle opetetaan ne kirjaston käytön valmiudet, jotka ovat edellytyksenä kunkin opiskeluvaiheen menestykselliselle suorittamiselle (Helsingin, 1976). Kirjaston käyttö opetusalan kirjastoissa on kiinteästi sidoksissa opiskeluun, joten kirjaston käyttö ei ole mikään itsetarkoitus vaan tukee opiskelua.

Käyttäjäkoulutusta antaa yleensä kirjaston henkilökunta, mutta

myös nk. tutor-opiskelijoita on kokeiltu kirjaston käytön ohjaajina Helsingin yliopiston kirjastossa. Kirjasto koulutti pienryhmäohjaajia toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoista, jotka toimivat tutoreina aloitteleville opiskelijoille. Tutorit toimivat kirjaston esittelijöinä näille uusille opiskelijoille ja kokemukset olivat hyviä. (Oksa, 1981.)

Fjällbrantin ja Stevensonin (1978) mukaan käyttäjäkoulutus (user education) koostuu kahdesta osasta: orientation (library orientation) ja bibliographic instruction. Edellisessä käyttäjälle esitellään kirjaston palveluita ja niiden käyttöä. Jälkimmäisessä käyttäjälle esitellään tiedonlähteitä ja niiden käyttöä. Tällöin opetetaan siis tiedonhakua, joka on luonteeltaan edistyneempää kirjastonkäytön opetusta. Myös muita englanninkielisiä termejä käytetään kirjastonkäytön opetuksesta. Näitä ovat esimerkiksi reader instruction, library instruction, user orientation, use of the library/library use.

Parviaisen (1988) mukaan suomalaisessa kirjastoalan kirjallisuudessa käytetään lähinnä kahta termiä: kirjastonkäytön opetus ja käyttäjäkoulutus. Library orientation -termin vastineena on käytetty muun muassa termejä kirjasto-orientoituminen tai perehdyttäminen. Bibliographic instruction -termille löytyy vastineita niin useita kuin on käyttäjäkoulutusta antavia kirjastoja. Kirjastoissa puhutaankin esimerkiksi tiedonhaun opetuksesta, informaatiikkakurssista tai informaatiotekniikan perusteista.

Käyttäjäkoulutuksen alue tuntuu jatkuvasti elävän tarpeita vastaavasti. Tästä syystä terminologiakin on jatkuvassa muutoksessa. Tinfon kehittämissuunnitelmassa (Tieteellisen., 1989) käyttäjäkoulutuksesta puhuttaessa käytetään termiä tiedonhallinnan koulutus.

On myös muistettava, että henkilökohtaista kirjastonkäytön opetusta annetaan jatkuvasti kirjastojen neuvonta- ja lainauspisteissä. Neuvonnan ja käyttäjäkoulutuksen raja onkin melko joustava. Yksilöllinen kirjaston asiakkaan opastus onkin mitä tehokkainta käyttäjäkoulutusta ja tätä käyttäjäkoulutusta annetaan päivittäin kir-

jastoissa.

2.2 Käyttäjäkoulutuksen tavoitteet

Kun käyttäjäkoulutusta suunnitellaan tai edelleen kehitellään, on tärkeää määritellä tavoitteet. Käyttäjäkoulutuksen lähtökohtana on käsitys, että taito etsiä tietoa on yhtä tärkeää kuin tieto itse.

Lindberg (1977) kirjoittaa, että käyttäjäkoulutuksen tavoitteiden määrittely ei ole pelkästään kirjaston sisäinen asia vaan esimerkiksi korkeakoulukirjastoissa se tehdään yhteistyössä opettajien kanssa. On tärkeää luoda läheiset suhteet kirjaston ja korkeakoulun laitosten välille. Jörgensenin (1977) mukaan esimerkiksi Tanskan kansallisessa teknillisessä kirjastossa on kokeiltu projektisuuntautuneita kursseja kirjaston asiakkaille. Tällainen vaatii kuitenkin erittäin läheistä yhteistyötä korkeakoulun opettajien kanssa.

Alhaisen (1981) mukaan tavoitteiden määrittely on vaikeaa, koska kirjaston käytön opetus ei ole erillinen oppiaine, vaan se liittyy muuhun opiskeluun. Käyttäjäkoulutuksen päämäärien tulisi kuitenkin olla sopusoinnussa kirjaston yleisten päämäärien kanssa. Tavoitteet tulisi asettaa tarpeiden mukaan, niinpä kirjaston käytön kaikkien osapuolten tulisi osallistua tavoitteiden määrittelyyn. Tavoitteet tulisi asettaa siis kirjaston asiakkaiden tarpeiden mukaan, eikä yksinomaan esimerkiksi kirjaston henkilökunnan tarpeiden mukaan.

Fjällbrantin (1980) mukaan käyttäjäkoulutuksella on tiedolliset (cognitive), tunteelliset (affective) ja psykomotoriset (psychomotor) tavoitteet. Tiedon antamisen lisäksi on pyrittävä vaikuttamaan kirjaston asiakkaan asenteisiin ja tunteisiin. Kirjaston asiakkaille tulisi välittyä myönteinen kuva kirjastosta palvelulaitoksena.

Käytännön tasolla käyttäjäkoulutuksen tavoitteena on:

- varmistaa, että käyttäjä kykenee hyödyntämään kirjaston

- resursseja omien päämäärien saavuttamiseksi
- opetettavan aineen ja kirjastoresurssien välille muodostuisi yhteys
- antaa käyttäjille taito hyödyntää maksimaalisesti paikallisen ja kansallisen kirjastojärjestelmän resursseja
- kehittää luottamuksellinen suhde käyttäjän ja kirjaston välille
- antaa käyttäjälle käytännön esimerkkejä kirjallisuuden käytöstä
- antaa valmius käytännön tiedonhakuun. (Puhakka, 1989.)

Perehdyttämiskoulutuksen tarkoitus on esittää käyttäjille perustietoja kirjastosta. Näitä tietoja ovat mm. kirjaston palvelut, aukioloajat, tilat, kokoelmat, luettelot, lainaus ja järjestys-säännöt.

Sen sijaan kirjastoissa tapahtuvan tiedonhaun opetuksen päämääränä on opettaa seuraavat perustaidot:

- tärkeimpien informaatiopalvelulaitosten tunteminen
- kirjastojen ja niiden luetteloiden käyttö
- manuaalisten ja atk-pohjaisten tiedonlähteiden käyttö
- erilaisten tiedonhakumenetelmien käyttö
- kirjallisuusselvitysten laatiminen. (Tanskanen, 1983.)

Niinpä käyttäjäkoulutuksen perimmäisenä tavoitteena on, että kirjastonkäytön opetuksen avulla kirjaston käyttäjä oppii itsenäisesti suorittamaan kirjallisuushakunsa.

Tavoitteiden saavuttamiseen vaikuttavat hyvin monet seikat. Näitä ovat mm. opetuksen oikea ajoitus, kurssien laajuus, käytetyt opetusmenetelmät, opettajat sekä oppimateriaali. Käyttäjäkoulutuksen tavoitteiden saavuttaminen on siis hyvin monen eri asian tietoista pohdintaa ja jatkuvaa kehittämistä.

3. TILASTOINTI JA KARTOITUKSET

Tieteellisen informoinnin neuvosto TINFO kerää tilastotietoa tieteellisten kirjastojen toiminnasta. Aluksi yhteistilastot julkaistiin Kirjastolehdessä, vuodesta 1983 keskeiset tilastotiedot on julkaistu monisteena Tieteellisten kirjastojen yhteistilasto. Vuodesta 1982 lähtien tilastot on julkaistu myös Kirjastovuosikirjan yhteydessä.

Käyttäjäkoulutus otettiin tilastointiin mukaan koemielessä vuonna 1980. Vuosina 1980-1982 käyttäjäkoulutus sijoittuu taulukkoon, jonka otsikkona on Neuvonta ja informaatiopalvelu. Käyttäjäkoulutus. Tiedotustoiminta. Käyttäjäkoulutus on eritelty seuraavasti:

- oman organisaation asiakkaille: perusopetus/jatko-opetus (h)
- ulkopuolisille asiakkaille (h).

Vuosina 1983-1985 käyttäjäkoulutus on tilastoitu seuraavan otsikon alle: Informaatiopalvelu. Käyttäjäkoulutus. Tiedotustoiminta. Vuonna 1983 koulutus on eritelty oman organisaation asiakkaille ja ulkopuolisille asiakkaille. Vuonna 1984 on tilastointi suoritettu seuraavasti:

- tilaisuuksia (lkm)
- kävijöitä yhteensä (hlöä),
- joista ulkopuolisia (hlöä).

Kirjaston yleisesittelyt ovat omana taulukkonaan.

Vuonna 1985 tilastointitapa on muuttunut:

- pidetyt opetustunnit (h)
- kävijöitä yhteensä (hlöä)
- joista kehysorganisaation ulkopuolisille (hlöä).

Kirjaston yleisesittelyt ovat omana taulukkonaan.

Vuonna 1986 käyttäjäkoulutus on seuraavan otsikon alla: Jäljennepalvelu, lehtikierto ja käyttäjäkoulutus. Tilastot on eritelty seuraavasti:

- pidetyt opetustunnit (h)
- kävijöitä yhteensä (hlöä).

Tilastointitavan vaihtelut aiheuttavat sen, että käyttäjäkoulutuksen määrällinen vertailu eri vuosien välillä ei ole mahdollista. Yleisten suuntaviivojen vetäminen taulukoista sen sijaan onnistuu: sekä käyttäjäkoulutukseen käytetty aika että koulutuksen piiriin kuuluvien määrä ovat kasvaneet koko 1980-luvun ajan.

Suomen tieteellisen kirjastoseuran käyttäjäkoulutustyöryhmä on tehnyt laajan käyttäjäkoulutus selvityksen. Tutkimuksessa on mukana Suomen tieteellisten kirjastojen oppaassa mainitut kirjastot, kyselyyn vastasi 412 kirjastoa, joista 179 kirjastoa ja tietopalvelua ilmoitti antavansa opetusta kirjaston ja palvelujen käytössä. Selvitys antaa melko kattavan kuvan käyttäjäkoulutuksesta vuonna 1987. (Käyttäjäkoulutus, 1989.)

NORDINFO:n tuella järjestetyssä NVBF:n järjestämässä seminaarissa vuonna 1985 raportoitiin käyttäjäkoulutuksesta eri Pohjoismaissa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Nancy Fjällbrant (1984) on kirjoittanut myös Ruotsin tieteellisten kirjastojen antamaa kirjastonkäytön opastusta.

4. KOHDERYHMÄT

Ensimmäisiä asioita käyttäjäkoulutusta suunniteltaessa on kohderyhmien erittely ja niiden tärkeysjärjestykseen asettaminen. Kaikille kirjaston käyttäjille ei voida antaa koulutusta, joten kohderyhmät on valittava huolellisesti. Pohjoismaissa käyttäjäkoulutuksessa aktiiviset kirjastot ovat olleet kirjastoja, jotka palvelevat eriytyneitä asiakasryhmiä (tekniikka, uudet yliopistot) (Fjällbrant, 1987).

4.1 Korkeakoulukirjastojen asiakkaat

Opetusalan kirjastoissa kohderyhminä ovat olleet muun muassa uudet opiskelijat, varttuneemmat opiskelijat, nuoret tutkijat, opettajat, tilapäiset vieraat sekä korkeakoulun muu henkilökunta. Käyttäjäkoulutusta tarvitsevat jossain määrin kaikki korkeakoulussa työskentelevät. (Tammekann & Kokkonen, 1974.) Komiteamietinnössä 1970:B22 tähdennettiin korkeakouluissa tapahtuvaa käyttäjäkoulutusta ja sen merkitystä sekä opiskelulle että tutkimustyölle.

4.2 Elinkeinoelämän käyttäjät

Mielenkiintoinen ja tärkeä piirre Pohjoismaiden teknillisten korkeakoulujen kirjastojen käyttäjäkoulutuksessa on yhteistyö teollisuusinsinöörien ja yrityskirjastojen kanssa. Yhteistyössä on järjestetty useita erityiskursseja kirjastonkäytöstä. (Fjällbrant 1974, Haarala & Wiklund, 1980) Korkeakoulut ovat antaneet kirjaston käyttäjäkoulutusta myös järjestämillään yrityskursseilla. Myös yleiset kirjastot ovat osallistuneet yrittäjien kouluttamiseen. (Lepistö, 1987.)

Lakien (1983) mukaan käyttäjäkoulutusta yrityksissä voidaan antaa nelitasoisen ohjelman mukaan.

taso 1	kaikille työntekijöille
taso 2	aihespecialisteille ja tekniselle henkilökunnalle

- taso 3 osastojen johtajille
taso 4 johtoryhmän jäsenille.

Tasoille 1-3 käyttäjäkoulutus on perinteisen muotoista: perehdyttämistä kirjastoon ja sen palvelujen esittelyä. Sen sijaan johtoryhmän jäsenille käyttäjäkoulutuksen tulisi olla enemmän tietoisuuden lisäämistä kirjaston aktuaalisista ja potentiaalisista vaikutusmahdollisuuksista yhtiön päämäärien saavuttamiseksi.

Myös kirjaston palvelujen markkinointi on yksi käyttäjäkoulutuksen muoto. Markkinointi on käyttäjien tutustuttamista kirjaston palveluihin. Hellsten (1975) on tutkinut henkilökuntalehdissä ilmestynyttä kirjastopalvelujen markkinointia. Ne ovat hänen mukaansa oiva kanava markkinoida kirjastoa.

Yritys- ja muiden erikoiskirjastojen käyttäjäkoulutuksessa tärkeintä on saada käyttäjät motivoituksi käyttämään tietoa (Saalasvuo, 1981). Yritysten kirjastojen yhtenä ongelmana onkin se, että henkilökunnassa on paljon niitä, jotka luulevat kirjastopalvelujen olevan vain johtoa ja ylempiä toimihenkilöitä varten (Salmela, 1981). Niinpä käyttäjäkoulutuksen avulla voidaan vähentää näitä väärinkäsityksiä.

4.3 Koululaiset

Koululaiset ovat yksi kirjastojen tärkeimpiä käyttäjäkoulutuksen kohderyhmiä. Kirjaston käytön opetus on ollut perinteisesti suurin yhteistyömuoto koulun ja kirjaston välillä. Käyttäjäkoulutuksen tarkoitus on tutustuttaa lapset kirjastoon. Kun suunnitellaan kirjaston käyttäjäkoulutusohjelmaa koululaisille on tärkeää, että huomio kiinnitetään kirjaston ja koulun välisiin suhteisiin ja tavoitteisiin (Marklund, 1977).

Koulut ja kunnankirjastot ovat tehneet yhteistyötä oppilaiden ohjaamiseksi aktiiviseen tiedonhankintaan (Tiihonen & Tuominen, 1982). Kuitenkin olisi tärkeää tehdä sitovia päätöksiä siitä, kuinka kirjaston ja koulun välinen yhteistyö järjestetään. Jos jo-

kin korkea taso hyväksyisi sen, että kirjasto valvoo, että luokat käyvät kirjastossa ja saavat käyttäjäkoulutusta, olisi kirjaston helpompi järjestää käyttäjäkoulusta koululaisille. (Kauppinen, 1987.)

Tiihonen ja Tuominen (1982) ovat kehittäneet opetuskansion ja siihen liittyen Tervetuloa kirjastoon -diasarjan. Tiihosen ja Tuomisen mukaan tärkeää koululaisille tarkoitettussa käyttäjäkoulutuksessa on se, että kirjastossa käynnistä tehdään myönteinen, elämyksellinen kokemus, herätetään kiinnostus kirjoihin ja saadaan heidät kysymään ja itse etsimään tietoa.

Käyttäjäkoulutuksen tulisi vaihdella sen mukaan minkä ikäisiä oppilaat ovat. Monet alaluokkien oppilaista eivät ole koskaan käyneet kirjastossa, joten he ovat täysin tietämättömiä siitä, mitä kirjastossa on ja miten siellä toimitaan. Lisäksi esimerkiksi luetteloiden käytön opettaminen ei sovi aivan pienille. Yleensä kirjastoon tulee tutustumaan koko luokka kerralla. Ryhmänä kokonainen luokka on liian iso esimerkiksi tekemään harjoituksia. Niinpä puoli luokkaa kerralla olisi useimmiten sopivampi määrä oppimistulosten kannalta. (Eklund, 1977.)

Esikoululaisille suunnatussa opetuksessa on huomioitava, että ympäristön hahmottaminen on esikoululaiselle tavattoman tärkeää. Myös läheisyyden saaminen lapsiin on tärkeää. Lisäksi kielen käyttö on huomioitava. (Ropponen & Joensuu, 1983.)

5. OPETUSMENETELMÄT JA OPPIMATERIAALI

Fjällbrant (1976, 1977) on laajasti käsitellyt opetusmenetelmiä. Hänen mukaansa, kun suunnitellaan käyttäjäkoulutusohjelmaa kirjaston asiakkaille, on välttämätöntä kurssin tavoitteiden, sisällön ja ajoituksen lisäksi määritellä myös käytettävät opetusmenetelmät ja opetusmateriaali. Kuhunkin opetustilanteeseen parhaiten sopivat opetusmenetelmät ja käyttökelpoinen materiaali on onnistuneen käyttäjäkoulutuksen edellytyksenä.

Oppiminen on tietynlainen prosessi, mikä muuttaa opetettavaa. Käytännön tilanteissa oppimiseen vaikuttavat motivaatio, aktiviteetti, ymmärtäminen sekä palaute. Kirjaston käyttäjäkoulutusohjelmaa voidaan tarkastella näiden yllämainittujen tekijöiden kautta.

Käyttäjäkoulutuksessa olisikin huomioitava, että:

- käyttäjäkoulutusta tulisi antaa hetkellä, jolloin oppilaan motivaatio on korkealla esimerkiksi hetkellä, kun oppilas tarvitsee tietoa
- oppiminen tekemällä on tehokasta
- käyttäjäkoulutus on tehokkaampaa, jos oppilas ymmärtää, mitä hän tekee ja miksi - siis, jos uudet tiedot voidaan suhteuttaa olemassaolevaan tietoon
- oppilaalla pitäisi olla mahdollisuus palautteen antamiseen

Lisäksi olisi syytä huomioida, että opetusmenetelmät, joissa yhdistyy eri aistien käyttö ovat tehokkaampia kuin ne menetelmät, jotka perustuvat vain yhden aistin käyttöön. Myös opetettavan mahdollisuus kontrolloida tietotulvaa opetustilanteessa vaikuttaa edistävästi oppimiseen. Näiden lisäksi myös vuorovaikutus ihmisten välillä opetustilanteessa vaikuttaa opetustapahtumaan. Vuorovaikutus voi olla opettajan ja oppilaiden välistä tai eri oppilaiden välistä. Opetusmenetelmien valinnassa olisi myös huomioitava oppilaiden lukumäärä, heidän käytettävissä oleva aikansa, opetuksen tavoitteet sekä se, millaista opetusta halutaan antaa.

Haaralan (1988) mukaan opetusmenetelmät voidaan jakaa kahteen ryhmään: palvelutukeen ja varsinaiseen opetukseen. Palvelutukeen

liittyvät ne muodot, joissa joko yksilöllisesti opastetaan kirjaston palvelujen käyttöön tai markkinointiin liittyvät toimet. Varsinaista opetusta ovat kurssit ja luennot.

Ensimmäisinä kirjaston käytön ohjaajina toimivat kirjaston opasteet, esimerkiksi kyltit ja oppaat, jotka tulisi suunnitella mahdollisimman huolellisesti (Alhainen, 1981). Opasteiden tulisi olla mahdollisimman selkeitä, melko lyhyitä ja kirjastolangia tulisi välttää. Kirjaston opasteilla on hyvin suuri merkitys henkilölle, joka vasta opettelee käyttämään kirjastoa ja löytämään eri asioita sieltä. Opasteilla tehdään kirjasto helpommaksi hahmottaa. (Lindberg, 1979)

Myös erilaiset harjoitukset ovat suosittuja. Viime aikoina on yhä enemmän alettu käyttää audio-visuaalisia opetusmenetelmiä. Ääninauhoja, dioja, filmejä ja videonauhoja käytetään runsaasti kirjastonkäytön opetuksessa. Myös tietokonepohjaiset opetusohjelmat ovat vähitellen yleistymässä.

Tanskanen (1983) on selvittänyt käytettyjä opetusmenetelmiä. Perehdyttämiskoulutuksessa käytetyimmät menetelmät ovat:

- ohjattu kiertokäynti
- käyttöoppaan jakaminen
- käytännön harjoitukset
- luento.

Tiedonhaun opetuksessa käytetyimmät menetelmät ovat taas:

- demonstraatiot
- käytännön harjoitukset
- luento.

Tanskassa suorakäyttöisen tiedonhaun opetus alkoi vuonna 1975 teknillisessä korkeakoulussa (Wedel, 1982). Myös Suomessa se sisällytettiin opiskelijoiden kirjaston käytön opetukseen 70-luvun alussa (Kivelä, 1974). Tarkoitus on opettaa kirjaston asiakkaat hakujen tekoon. Lamvik korostaa artikkelissaan juuri niiden ihmisten koulutusta, jotka tarvitsevat tietoa jokapäiväisessä työssään (Lamvik, 1982). Fjällbrantin Ruotsissa tehdyn kyselyn mukaan opetusme-

netelminä opetuksessa ovat olleet mm. luennot, pienryhmät, demonstraatiot (online tai nauhoitettu), diat, filmit, kirjallista materiaalia sekä suora oppilaan ohjaus (Fjällbrant, 1982).

Perinteinen kirjaston käyttäjäkoulutus on suosinut luento-opetusta isoille opetusryhmille, opastettuja kiertokäyntejä pienemmille ryhmille sekä henkilökohtaista neuvontaa niille, jotka pyytävät neuvoa kirjaston neuvonnasta tai lainauksesta. (Fjällbrant, 1977)

Opetusmenetelmät voidaan jakaa karkeasti niihin, jotka soveltuvat ryhmäopetukseen, niihin, jotka soveltuvat yksilöopetukseen sekä niihin, jotka soveltuvat molempiin (Fjällbrant, 1977).

Opetustyyppi	Opetusmenetelmät
ryhmäopetus	luento seminaari/ohjattu ryhmä/demonstraatiot ohjattu kiertokäynti
ryhmä- ja yksilöopetus	filmi videonauhat nauha/dia ääninauha/kuvia ääninauha
yksilöopetus	kirja, painettu ohjekirja jne. (micro-media) käytännön harjoitukset ohjelmoitu opetus itseopiskelu materiaali (kiertokäynnit, opasteet jne.) henkilökohtainen neuvonta

6. ARVIOINTI

Opetukseen kuuluu aina arviointia kuinka opetus on mennyt perille. Tällöin verrataan tuloksia asetettuihin tavoitteisiin. Nancy Fjällbrant (1977) on käsitellyt arvioinnin teoriaa laajasti, monissa kirjoituksissaan.

Alhainen (1981) toteaa, että vaikka evalvointia pidetään tärkeänä, sitä harvoin tehdään systemaattisesti. Syynä tähän on usein ajan ja varojen puute, mutta myös se, että se on vaikeaa, koska tavoitteiden määrittely on vaikeaa. Ei ole olemassa yleisesti hyväksytyjä arviointimalleja käyttäjäkoulutusta varten. Menetelmät vaihtelevat informaalisisista, subjektiivisista (esimerkiksi epävirallinen palaute opiskelijoilta kurssin päätyttyä) formaalisempiin ja objektiivisempiin (hyvin laadittu kyselylomake).

Aktiivista käyttäjäkoulutusta antavat kirjastot ovat kuitenkin jo pitkään mitanneet antamansa koulutuksen hyötyä. Teknillisen korkeakoulun kirjastossa videoprojektin yhteydessä mitattiin oppimista diagnostisilla testeillä (Kivelä 1974, Haarala 1978). Turunen (1986) on selvittänyt kirjastotieteen ja informatiikan pro gradu -työssään tieteenalan vaikutusta kirjastonkäyttöön ja kirjastonkäytön opetukseen. Erityisesti hän pyrki selvittämään kirjastonkäytön opetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista yleis- ja osatavoitteiden osalta. Turunen käytti tavoitteista muodostettuja tavoiteväittämiä, esim. opin tuntemaan oman alani tiedonlähteet ja tiedonhakuvälineet ja osaan käyttää niitä, ja näiden avulla muodosti kuvan kirjastonkäytön opetuksen onnistumisesta. Tyytyväisimpiä saamaansa koulutukseen olivat tekniikan ja lääketieteen opiskelijat, joiden opetusohjelmiin se kuulunut jo pitkään. Sen sijaan yhteiskuntatieteiden opiskelijat suhtautuivat kriittisesti saamaansa opetukseen ja kaipasivat lisää etenkin kirjaston antamaa koulutusta.

7. YHTEISTYÖ KÄYTTÄJÄKOULUTUKSEN ALALLA

Käyttäjäkoulutusyhteistyö Suomessa on ollut hyvin vähäistä. Se olisi kuitenkin keino laajentaa kirjastojen käyttäjäkoulutukseen suunnattuja voimavaroja. Tällä hetkellä jokainen kirjasto suunnittelee omat käyttäjäkoulutusohjelmansa ja valmistelee itse oppimateriaalinsa. Käyttäjäkoulutuksen yhtenä ongelmana on myös se, että käyttäjäkoulutuksen suunnitteluun ei tahdo olla tarpeeksi aikaa eikä resursseja. Niinpä käyttäjäkoulutukseen ja sen kehittämiseen ei voida keskittyä vaan se tehdään muun työn ohella.

Alhaisen (1981) mukaan koulutusyhteistyön ohella oppimateriaaliyhteistyö olisi erittäin hyödyllistä. Kaikilla kirjastoilla ei ole mahdollisuutta tuottaa erilaista oppimateriaalia, joten oppimateriaalin vaihto kirjastojen kesken olisi todellista voimavarojen säästöä.

7.1 Koulutusyhteistyö

Hoganin (1980) mukaan kirjaston käyttäjäkoulutuksesta vastaavan henkilökunnan kouluttamisella pyritään vaikuttamaan asenteisiin. Jos oppia ei saada, ei käyttäjäkoulutusta katsota tärkeäksi työsäkään. Toinen ongelma on koulutuksen epätasaisuus, sillä kouluttajat ja opetettavat asiat vaihtelevat, joten edes perusasioita ei opeteta kaikille samalla tavalla. Ongelmana on myös se, että yhteinen ajattelutapa puuttuu. Niinpä ei ole päästy edes yhteisymmärrykseen siitä, mitä käyttäjäkoulutus on. Lisäksi ongelmana on jatkuvan koulutuksen tason ja ajoituksen määrittäminen. Usein koulutettavilla on hyvin erilainen tausta. Toiset ovat saaneet paljonkin koulutusta, toiset taas hyvin vähän. Niinpä on vaikea suunnitella koulutusta, koska koulutuksen tulisi sopia hyvin monenlaisille ihmisille.

Suomessa kirjastoalan koulutuksessa perehdytään käyttäjäkoulutuksen antamiseen ainoastaan teoreettiselta kannalta. Jokainen joutuu kouluttamaan itse itsensä, hankkimaan oppimateriaalinsa ja valmistelemaan aina alusta alkaen opetuksensa.

7.2 Oppimateriaalikeskukset

Oppimateriaalikeskuksia on perustettu useisiin maihin, muun muassa USA:han ja Englantiin perustettiin keskuksia 1970-luvulla. Oppimateriaalikeskukset tai niitä voi kutsua myös välitystoimistoiksi (clearing houses) keräävät materiaalia ja levittävät tietoa oppimateriaalista.

Malleyn (1982) mukaan yhteistyö oppimateriaalikeskusten ja käyttäjäkoulutuksesta vastaavien välillä onnistuu, jos seuraavat asiat huomioidaan:

- 1 onnistumisen ensimmäinen ehto on näkyvyys. Niinpä oppimateriaalikeskuksen olemassaolosta on muistutettava jatkuvasti.
- 2 näkyvyyden edellytyksenä on hyvä viestintä ja tehokkaat välineet. Esimerkiksi lyhyt lehtinen tai jokin säännöllisesti ilmestyvä julkaisu muistuttaa keskuksen olemassaolosta.
- 3 persoonallinen kontakti käyttäjäkoulutuksesta vastaavien kirjastonhoitajien kanssa on tärkeä. Olisi hyvä, jos keskuksessa on henkilö, jonka kanssa voisi keskustella henkilökohtaisista käyttäjäkoulutuksen ongelmista.

7.3 Pohjoismainen yhteistyö

Kirjasto- ja informaatioalan pohjoismainen yhteistyöelin NORDINFO on tukenut käyttäjäkoulutuksen kehittämistä myöntämällä avustuksia projekteihin sekä seminaareihin ja konferensseihin. Nordinfon painopistealana on 1970-80 -luvulla ollut myös käyttäjäkoulutus. Vuonna 1979 perustettiin Nordiska referenssgrupp för användarutbildning. Ryhmä koostui pohjoismaisista käyttäjäkoulutuksen asiantuntijoista. Tavoitteena oli luoda koulutusohjelma käyttäjäkoulutusta antaville henkilöille ja kehittää oppimateriaalia. Ryhmä painotti

erityisesti teollisuuden piirissä annettavaa kirjasto- ja informaatiopalvelujen käytön koulutusta. Ryhmän johtajana toimi Ralph Strömfelt Sveriges Mekanförbund'sta.

Ryhmän toimesta järjestettiin vuonna 1980 seminaari Handledarseminarium för användarutbildning inom näringslivet Boråsissa Ruotsissa. Seminaariin osallistui noin kolmekymmentä edustajaa Suomesta, Ruotsista, Tanskasta ja Norjasta. Seminaarin tarkoituksena oli antaa osallistujille valmiuksia toimia toisaalta aloitteentekijänä käyttäjäkoulutuksen alalla ja toisaalta opettajana käyttäjäkoulutuskursseilla.

Ryhmän toiminnan tuloksena julkaistiin Norjassa myös käyttäjäkoulutuksen opas (Alnaes, 1983). NORDINFO antoi tukea myös pohjoismaiselle käyttäjäkoulutuksen oppimateriaalikartoitukselle, joka tehtiin Linköpingin yliopiston kirjastossa. (Lindberg, 1980)

NORDINFO on pyrkinyt aktiivisesti saamaan käyttäjäkoulutuksen piiriin laajasti eri ryhmät. Viime vuosina NORDINFO on antanut tukea peruskouluissa ja lukioissa toteutettavalle kirjaston käytön opetukselle. Projektin aikana on työskennellyt työryhmä, joka on tutkinut NORDINFO:n mahdollisuuksia edistää koulujen kirjaston käytön opetusta.

7.4 Käyttäjäkoulutusyhteistyö muissa maissa

Fjällbrant (1974,1982,1984,1987) on monessa yhteydessä raportoinut eri maiden käyttäjäkoulutustilannetta.

SCONUL-projekti on hyvä esimerkki yhteistyöstä käyttäjäkoulutuksen alalla. Näin tuotettiin useita hyödyllisiä opetusvälineitä ja melko halvoin kustannuksin laajaan käyttöön. SCONUL-projekti asetettiin dia-ääni -ohjelmien yhteistuotantoa varten vuonna 1970, aluksi kolmen kirjaston yhteistyönä. Chalmersin teknillisen korkeakoulun ja Surreyn yliopiston yhteistyöprojektina Ruotsissa kokeiltiin englanninkielisen SCONUL dia-ääni -materiaalin käyttöä ja se havaittiin hyväksi. Tämä kiihdytti oppaiden laajaa käyttöä ei vain

Ruotsissa vaan muissakin Skandinavian maissa. Chalmersin teknillisen korkeakoulun kirjasto toimiikin SCONUL-materiaalikeskuksena ja kirjasto kaukolainaa materiaalia Pohjoismaissa.

Vuonna 1975 aloitettiin Travelling Workshop tutkimusprojekti Newcastlen Polyteknillisessä kirjastossa Englannissa. Travelling Workshop on tavallaan opetuslaboratorio, joka voidaan perustaa sopivaan laitokseen tarjoamaan tietoa, lähdemateriaalia, opetusmateriaalia, demonstraatioita ja esimerkkejä käyttäjäkoulutuksen alalta.

Myös suorakäyttöisen tiedonhaun opetuksessa on ollut epävirallista yhteistyötä kirjastojen kesken. Lontoon yliopiston ja Chalmersin teknillisen korkeakoulun välisenä yhteistyönä kehitettiin MEDIATRON-opetuspaketti tiedonhakuun, jossa käytettiin useita eri AV-välineitä.

LOEX-projekti toimii USA:n kansallisena oppimateriaalilainauskeskuksena USA:ssa ja se aloitti toimintansa vuonna 1972 (Fjällbrant, 1980).

Nämä esimerkit yhteistyöhankkeista osoittavat, että yhteistyö käyttäjäkoulutuksen alalla voi todella onnistua.

Fjällbrantin (1980) mukaan olisi erittäin tärkeää, että päällekkäinen työ käyttäjäkoulutuksessa vältettäisiin. Erityisen sopivia yhteistyön kohteita olisivat seuraavat käyttäjäkoulutuksen alueet:

- suorakäyttöisen tiedonhaun opetus
- itseopiskelupakettien kehittäminen tietyille aihealueille
- käyttäjäryhmien tarpeiden selvittäminen
- käyttäjäkoulutuksen päämäärien selvittäminen
- opetus- ja evalvointimenetelmien kehittäminen.

7.5 Tinfon projektit

Tieteellisen informoinnin neuvoston ohjelmassa on jo pitemmän ai-

kaa mainittu käyttäjien koulutus, viimeisimmässä se on tiedon hallinnan koulutuksena.

Vuosien varrella Tinfo on tukenut useita alueeseen liittyviä hankkeita. Näistä mainittakoon Lepistön (1987) kirjasto- ja tietopalveluiden asemaa yrittäjäkurssien opetusohjelmissa käsitellyt selvitys. Jyrkösen (1987) atk-ohjelmisto on tarkoitettu suorakäyttöisten hakujen opetusta helpottamaan.

Monet Tinfon tukemista hankkeista eivät suoranaisesti liity käyttäjien koulutukseen, vaan ovat joko käyttötutkimuksia tai kokeiluita. Niillä on kuitenkin ollut merkittävä käyttäjäkoulutustehtävä.

7.6 Tieteellisen kirjastoseuran käyttäjäkoulutus selvitys

Vuonna 1987 tehtiin Suomen tieteellisen kirjastoseuran käyttäjäkoulutustyöryhmän toimesta selvitys nimeltään Käyttäjäkoulutus tieteellisissä kirjastoissa (1989). Kyselyyn osallistuneista 56 kirjastoa ja tietopalvelua esitti halukkuutensa yhteistyöhön. Yli puolet näistä oli korkeakoulukirjastoja.

Taulukko 1. Kirjaston käytön opetukseen liittyvät opettajien koulutustarpeet (Käyttäjäkoulutustilanteen.., 1987)

	%
opettamisen taito	43
oppimateriaalin valmistus ja tieto valmiista mater.	15
opetusmenetelmät ja opetusvälineet	19
tietoa käyttäjien tieteenalasta	9
käyttäjäkoulutuksesta yleensä	9
motivaatiosta ja sen lisäämisestä	4

N=85

Kyselyssä tiedusteltiin yhteistyöhalukkuutta sekä mitä opetusta tarvittaisiin käyttäjäkoulutusta antaville henkilöille

Koulutustarpeita koskevaan kysymykseen vastanneet toivoivat eniten esitystaidon opetusta. Pedagogista koulutusta kaivattaisiin, sillä vastaajat toivoivat puheopetusta sekä esiintymistaidon opetusta. Toiseksi eniten toivottiin tietoa opetuksen organisoinnista eli yleistä opetusmateriaalia ja tietoa materiaalin laadinnasta. Toivottiin koulutusta opetuksen suunnittelusta ja käyttäjäkoulutuksesta tiedottamisesta asiakkaille sekä tietyille käyttäjäryhmille suunnatusta materiaalista. Myös kirjastotyössä tarvittavien yleisten asiakaspalveluun liittyvien valmiuksien opettamista kaivattiin. Olisi tärkeää osata myydä kirjastoidea niin, että asiakas tulee mielellään uudelleen kirjastoon. Tärkeää olisi myös oppia näkemään kirjasto asiakkaan kannalta. Neljäs selvä toivomusryhmä oli opetuksessa käytettävän oheistekniikan käytön opetus. Tällöin toivottiin erityisesti uusien opetusvälineiden käytön opetusta ja mahdollisuuksien esittelyä. Myös lyhyitä kursseja av-välineiden käytöstä toivottiin. Viimeinen huomattava toivomusryhmä oli oman opetusalan tuntemuksen lisääminen. Toivottiin oman tieteenalan ongelmakenttien ja ammattiterminologian opetusta, kokemusta oman alan opinnäytetöiden laadinnasta sekä oppia tutkimustyön luonteen ymmärtämiseen.

Jos yhteistyömahdollisuuksia pohditaan näiden toivomusten pohjalta, KAIKILLE käyttäjäkoulutuksesta vastaaville YHTEISENÄ TOIMINTANA sopisi:

- esitystaidon opetus
- yleisten asiakaspalveluvalmiuksien opettaminen
- opetuksessa tarvittavan oheistekniikan opetus.

ALAKOHTAISESTI eli samojen tieteenalojen kirjastojen välisenä yhteistyönä sopisi:

- oppimateriaalin laadinta
- opetettavan tieteenalan tuntemus.

Esimerkiksi oppimateriaalin laadinta sopii hyvin myös kaikille yhteisenä toimintana, jos on kyse niin yleisestä materiaalista, että kaikki kirjastot voivat sitä käyttää.

8. YHTEISTYÖMAHDOLLISUUDET

8.1 Yhteistyömahdollisuuksien kartoitus puhelinhaastattelun avulla

Yhteistyömahdollisuudet käyttäjäkoulutuksen alalla ovat koulutuksessa ja oppimateriaaliyhteistyössä. Tässä työssä kerättiin puhelinhaastattelulla mielipiteitä siitä, miten yhteistyötä käyttäjäkoulutuksen alalla voitaisiin järjestää. Haastattelulla haluttiin esille käyttäjäkoulutuksesta vastaavien mielipiteitä yhteistyömahdollisuuksista, jotta yhteistyötä lähdettäisiin suunnittelemaan oikeille tahoille. Haastatteluun valittiin henkilöitä vuoden 1987 selvitystyössä olevan käyttäjäkoulutuksen asiantuntijaluettelon mukaan lähinnä tieteellisistä kirjastoista. Haastattelu tehtiin lähes puolelle asiantuntijaluettelossa mainitulle yhteensä 26 henkilölle.

Haastattelussa esitettiin vain kolme kysymystä, koska yhtäkkiä puhelimessa ei pysty kovin helposti vastaamaan, varsinkaan laajempaa pohdintaa vaativiin, kysymyksiin. Niinpä esimerkiksi kysymyksessä yksi esitettiin niitä vaihtoehtoja, jotka mahdollisesti tulevat kysymykseen.

Haastattelussa esitetyt kysymykset olivat seuraavat:

- 1 Mitä yhteistyömahdollisuuksia näkisit käyttäjäkoulutuksen alalla? Mitkä näistä esimerkiksi olisivat tärkeämpiä?

Koulutus:	Oppimateriaaliyhteistyö:
asiantuntijat	online-tiedonhaun opetus
kurssit	oppimateriaalikeskus
oppimater. opettajille	alakohtaiset paketit
onko muuta?	onko muuta?

- 2 Mitä haluaisit kokeiltavan ja mihin haluaisit itse osallistua? Esimerkiksi esitystaidon opetus, oppimateriaalin valmistus, opetusmenetelmät?

- 3 Mitkä kolme asiaa pitäisi saada kuntoon valtakunnan tasolla käyttäjäkoulutuksessa?

Haastattelulla saatiin esille varsin paljon mielipiteitä siitä, minkälainen yhteistyö olisi toivottavaa ja mitä eniten kaivattaisiin. Lisäksi esille tuotiin monia, mielenkiintoisia mahdollisuuksia käyttäjäkoulutuksen alalla.

8.2 Koulutusyhteistyö

Useat kysymykseen yksi vastanneet pitivät sekä koulutusta että oppimateriaaliyhteistyötä yhtä tärkeänä. Kuitenkin merkittävä osa haastatelluista piti koulutusta oppimateriaaliyhteistyötä tärkeämpänä. Osa käyttäjäkoulutuksesta vastaavista on saanut jonkin verran koulutusta yhteistapaamisten yhteydessä. Koulutus, kuten yksi haastatelluista sanoi, kohentaa itsetuntoa. Koulutuksen tehostaminen olisi myös aiheellista. Kun saadaan koulutusta, tuntee hallitsevansa asian ja pitää asiaansa myös tärkeänä. Myös oman kehysorganisaation opetusalan tuntemus katsottiin tärkeäksi, joten ongelmakenttien ja terminologian tuntemusta olisikin syytä lisätä.

Ulkomaisia oppikirjoja käyttäjäkoulutuksesta tunnettiin jonkin verran, mutta suomenkielistä oppikirjaa kyllä kaivattaisiin. Muutettava neuvontatyö (1988) mainittiin hyvänä alan perusteoksena.

Kouluttajien tapaamispäivät olisivat myös tarpeellisia, jotta voitaisiin vaihtaa kokemuksia ja mielipiteitä. Tapaamispäivien yhteydessä voitaisiin myös antaa jonkin verran koulutusta ja tapaamispäivät ovat tärkeitä myös siksi, että tällöin saadaan tietoa uusista asioista.

Valtakunnallisen integroidun kirjastojärjestelmän, VTLS:n, tulo tieteellisiin kirjastoihin olisi huomioitava myös käyttäjäkoulutuksessa. Esimerkiksi samanlaisen näyttöluettelon käyttö tekee mahdolliseksi sen, että luettelon käytön opetus asiakkaille voitaisiin suunnitella yhteisesti. Moni haastatelluista mainitsi VTLS:n ja käyttäjäkoulutuksen.

Myös asiantuntijaverkoston luominen esimerkiksi sähköpostin välityksellä tuotiin esille. Uusien mahdollisuuksien kuten CD-ROMin ja hypertekstin hyväksikäytön kurseja kaivattiin erityisesti.

Haastattelun perusteella näyttää siltä, että koulutusta tarvittaisiin aivan käytännön asioissa kuten oppimateriaalin laadinnassa. Myös kokemusten vaihto käyttäjäkoulutuksesta vastaavien välillä katsottiin erittäin tärkeäksi. Erittäin tärkeätä olisi myös paneutua enemmän yleiseen käyttäjäkoulutuksen suunnitteluun, sillä käyttäjäkoulutus on tulossa yhä tärkeämmäksi kirjastoissa.

8.3 Oppimateriaaliyhteistyö

Oppimateriaaliyhteistyö nähtiin myös erittäin tärkeänä yhteistyön muotona. Oppimateriaalin laadinnassa tehdään jatkuvasti paljon päällekkäistä työtä, mikä ei ole kovin järkevää. Jotkut haastatelluista tosin suhtautuivat siihen melko epäilevästi. Epäilijöiden mielestä suurimpana ongelmana on se, että materiaali vanhenee tavattoman nopeasti. Ongelmana on myös se, että oppimateriaali on niin erilaista eri kirjastoissa. Oppimateriaali tulisi suunnitella kohderyhmän mukaan, mikä aiheuttaa omat vaikeutensa. Eräällä haastatelluista oli negatiivisia kokemuksia oppimateriaaliyhteistyöstä, koska yhteistyö edes oman korkeakoulun sisällä ei ollut toiminut. Oppimateriaaliyhteistyö valtakunnan tasolla ei siis saanut kaikkia innostumaan. Oppimateriaalikeskusta tärkeämpää olisi ehkä se, että tieto tehdystä oppimateriaalista ja käyttäjäkoulutuskirjallisuus olisi saatavilla tarvittaessa esimerkiksi tietokantana.

Yleisesti ottaen oppimateriaaliyhteistyö katsottiin kuitenkin tarpeelliseksi. Toisaalta haluttiin yleistä, kaikille sopivaa oppimateriaalia ja toisaalta alakohtaista, omaa tieteenalaa koskevaa materiaalia. Välineistöä kaivattaisiin myös lisää, erityisesti avvälineitä haluttiin lisää. CD-ROMien käytöstä kaivattiin myös opetusmateriaalia. Lisäksi korostettiin sitä, että erityisesti vaikeatekoisen oppimateriaalin valmistuksessa olisi yhteistyöstä hyötyä.

Oppimateriaalikeskuksen luomisesta oltiin myös varsin innostuneita. Keskuksen tulisi olla hyvin järjestetty, jotta se pystyisi toimimaan tehokkaasti. Oppimateriaalikeskuksen luominen on resurskisyys kuten eräs haastatelluista totesi. Yleisillä kirjastoilla voisi olla oma keskuksensa ja tieteellisillä omansa. Tai sitten vaihtoehtona olisi yksi valtakunnallinen keskus, joka vastaisi kaikesta oppimateriaalista. Jotkut ehdottivat, että keskuskirjastojen tehtäviin lisättäisiin oman alan oppimateriaalikeskuksena toimiminen.

Kysymykseen mitä yhteistyömahdollisuuksia näkisit käyttäjäkoulutuksen alalla vastanneet toivat esille lisäksi seuraavia mielipiteitä. Online-tiedonhaun opetuksessa nähtiin paljon yhteistyömahdollisuuksia. Videofilmejä haluttiin lisää kirjastonkäytön opetukseen. Jatkuva tiedonlähteiden opetus pitäisi saada yhteiseksi. Yleensäkin alakohtaisia opetuspaketteja toivottiin, sillä alakohtaisten opetuspakettien etuna on se, että niitä olisi helpompi päivittää. Lisäksi olisi saatava materiaalia asiakkaiden itsenäiskäyttöön. Juuri asiakkaiden itsenäiskäyttöä olisi tänä päivänä tuettava, sillä tämän päivän kirjastoasiakas käyttää hyvin mielellään tietokonepäätteitä ja muitakin kirjaston teknisiä laitteita.

8.4 Kokeilutoiminta

Toinen kysymys koski kokeilutoimintaa ja osallistumista yhteistyöhön. Kurseja haluttiin opetusmenetelmistä, harjoituskirjojen laadinnasta, opetuspakettien laadinnasta sekä esitystaidoista. Myös alakohtaiset koulutuspäivät katsottiin kokeilemisen arvoisiksi. Toisten kouluttajien tapaaminen olisi myös kokeilemisen arvoista. Yhteisen oppimateriaalin valmistusta voisi myös kokeilla. Jotkut vastaajista olivat sitä mieltä, että av-materiaalin tuottamisesta ei ole riittävästi tietoa.

Vastauksista voi päätellä, että osallistumishalukkuutta kyllä löytyisi ja että kaikkia uusia mahdollisuuksia ja välineitä haluttaisiin kokeiltavan. Kokeilutarpeet olivat käytännönläheisiä, konkreettisia asioita. Kokeilemisenarvoisia olisivat vastaajien mie-

lestä esimerkiksi harjoituskirjojen laatiminen, CD-ROM -opetusmateriaalin kehittäminen, hyperteksti-opastusjärjestelmän laatiminen sekä VTLS-opetuspaketit ja interaktiiviset videot. Varsinkin VTLS:n itsenäiskäyttäjien kouluttamiseksi olisi kehiteltävä ja kokeiltava erilaisia opetuspaketteja. Myös suullisen ja kirjallisen opetusmuotojen tehokkuutta ja näiden opetusmuotojen välisiä eroja haluttiin tutkittavan. Lisäksi näyttöluetteloiden käytön opetus mainittiin yhtenä kokeilemisen arvoisena asiana.

8.5 Käyttäjäkoulutuksen mahdollisuudet valtakunnan tasolla

Viimeisellä kysymyksellä, mitkä kolme asiaa pitäisi saada kuntoon valtakunnan tasolla käyttäjäkoulutuksessa, saatiin esille hyviä kannanottoja käyttäjäkoulutuksen kehittämiseksi. Tämän kysymyksen ja myös kakkoskysymyksen kohdalla tuli esille useita jo aikaisemmin esitettyjä asioita.

Seuraavanlaisia mielipiteitä tuotiin esiin. Valtakunnan tasolla käyttäjäkoulutusta olisi kehitettävä kokonaisvaltaisesti, siis koko kirjastojärjestelmä huomioiden. Niinpä kirjaston käytön opetus olisi aloitettava mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Käyttäjäkoulutus olisi aloitettava koululaisille jo varhain. Näin perustiedot kirjastosta kävisivät tutuksi jo nuorena. Opetusalan kirjastojen käyttäjäkoulutus pitäisi saada tutkintovaatimukseen, jotta opettajat saataisiin mukaan käyttäjäkoulutukseen. Näin vähentyisi myös käyttäjäkoulutuksen epätasaisuus. Lisäksi kaivattaisiin enemmän yhteistyötä opettajien ja kirjaston henkilökunnan välillä käyttäjäkoulutusasioissa.

Erittäin tärkeäksi katsottiin myös se, että käyttäjäkoulutukseen saataisiin henkilökuntaa (yksi ihminen kirjastossa kehittämään koulutusta), lisää rahaa sekä asianmukaiset tilat ja välineet, jotta käyttäjäkoulutukseen voitaisiin paneutua kunnolla. Uusien teknisten laitteiden tulo kirjastoon merkitsee myös sitä, että käyttäjäkoulutusta tarvitaan yhä enemmän. Toisaalta kirjaston asiakkaiden on havaittu olevan väsyneitä osallistumaan käyttäjäkoulutukseen. Niinpä olisi syytä miettiä, miten kirjaston käytön

kursseista saataisiin hausempia ja mielenkiintoisempia, jotta asiakkaat innostuisivat kursseista.

Käyttäjäkoulutuksen käsitteestä esiintyy erilaisia mielipiteitä ja tästä aiheutuu ongelmia. Ihmiset ikäänkuin puhuvat eri asioista, joten säännölliset tapaamispäivät olisivat kyllä tarpeen.

Kirjastonhoitajakoulutukseen olisi saatava käyttäjäkoulutus laajemmin mukaan. Kunnollisen peruskoulutuksen lisäksi tarvitaan tehokasta jatkokoulutusta. Osa haastatelluista piti suurena epäkohotana juuri sitä, että peruskoulutuksessa ei ole käyttäjäkoulutus mukana.

Lisäksi toivottiin seminaareja, missä esiteltäisiin, miten käyttäjäkoulutuksen ongelmia on ratkaistu eri kirjastoissa. Myös tämänhetkisen yhteistyön jatkuminen haluttiin taata ja koulutusyhteistyö olisi saatava jatkuvaksi ja säännölliseksi. Yhtä käyttäjäkoulutuksen muotoa, kirjaston palvelujen markkinointia olisi myös syytä lisätä. Tärkeätä olisi lisäksi se, että jokin vaikutusvaltainen elin tekisi suosituksia käyttäjäkoulutuksesta esimerkiksi annettavan koulutuksen määrästä.

9. YHTEENVETO

Tämän selvitystyön perusteella voidaan esittää seuraavat toimenpide-ehdotukset käyttäjäkoulutuksen kehittämiseksi:

- **Oppimateriaalitiedosto**
Olisi syytä luoda valtakunnallinen tiedosto kirjastojen käyttämästä ja niihin hankitusta oppimateriaalista. Oppimateriaalikeskuksen luomista olisi myös syytä miettiä. Onko sen luomiseen ja sen tehokkaaseen toimintaan tarpeeksi resursseja? Voitaisiko oppimateriaalikeskus sijoittaa johonkin kirjastoon? Oppimateriaalitiedosto toimisi tavallaan keskuksen korvikkeena ja tiedosto olisi helpompi aikaansaada yhteistyönä. Se olisi myös helppo päivittää ajantasalle. Oppimateriaalin lainaus-

mahdollisuuksia tulisi myös järjestää.

- **Käyttäjäkoulutuspäivät**
Käyttäjäkoulutushenkilökunnan tapaamispäivät ovat hyvin tarpeellisia, joten ne olisi saatava säännöllisiksi. Tapaamispäiviä tulisi järjestää kaikille yleisinä, mutta myös alakohtaisille tapaamisille olisi tarvetta. Päivät on eräs tärkeimmistä keinoista tehostaa yhteistyötä.

- **Kokeilutoiminta**
Tämänpäivän kirjastot ovat suurten muutosten edessä; uudet tiedonhaun mahdollisuudet tulevat kirjastoihin. Uudet tekniikan suomat mahdollisuudet tulisi ottaa käyttöön esim. yhteisprojektien avulla. Tähän liittyen voitaisiin tehdä yhteistyössä esim. VTLS:n käyttäjäkoulutuspaketti.

Yleisesti voidaan todetta, että käyttäjäkoulutuksen suunnitteluun olisi saatava uusia raikkaita ideoita ja innostunutta väkeä. Käyttäjäkoulutukseen osallistuville tulisi voida tarjota niin pedagogista kuin alankin koulutusta. Yhteistyönä voitaisiin esimerkiksi tuottaa käyttäjäkouluttajien opetuspaketti. Käytännön työssä olisi pohdittava yhä enemmän sitä, miten asiakkaat saataisiin innostumaan käyttäjäkoulutuskursseista eli kurssien sisältö olisi saatava kiinnostavammaksi.

10. LÄHTEET

Alhainen, Toini, Kirjaston käytön opetus. Signum 14 (1981) 4-5, s. 89-95.

Alnaes, Torild & Bronlund, Jo, Brukeropplaering - ideer og utkast til brukeropplaeringsprogram. Nordinfo publikation 6, 1983, 95 s.

Eklund, Maj, Försök med klassvisningar. Biblioteksbladet 1977: 12, s. 202-205.

Fjällbrant, Nancy, User instruction in the libraries of the technological univeristies in scandinavia: some recent developments. IATUL Proceedings 7 (1974) 2, s 54-59.

Fjällbrant, Nancy, The development of a programme of user education at Chalmers University of Technology Library. PhD Thesis. University of Surrey. 1976. 499 s.

Fjällbrant, Nancy, Evaluation in a user education programme. Journal of Librarianship 9 (1977) 2, s. 83-95.

Fjällbrant, Nancy, Evaluation of user instruction - an introduction. CTHB-Publikaiton 12, 1977, s. 112-113.

Fjällbrant, Nancy, Teaching methods and media - an introduction. CTHB-Publikation 12, 1977, s. 62-69.

Fjällbrant, Nancy, User Education at University of Technology Libraries. IATUL Proceedings 9, 1977, s. 2-3.

Fjällbrant, Nancy, Developing library effectiveness for the next decade. In: Proceedings of the 7. meeting of IATUL. Leuven, May 16-21, 1977. 1978, s. 67-76.

Fjällbrant, Nancy, Cooperation in Library User Education. In Library Co-operation, trends, possibilities and conditions. Proc. of the 8. meeting of IATUL. Enschede, May 28 - June 1, 1979. 1980. s.

79-91.

Fjällbrant, Nancy, Online education round the world: the use of online information retrieval in Australian institutions of higher education. IATUL Proceedings 14, 1982, s. 19-26.

Fjällbrant, Nancy, Online User Education in the Nordic Countries. 1 (1987) 1, s. 35-40.

Fjällbrant, Nancy & Malley, Ian, User education in libraries. 2nd ed. London 1984.

Fjällbrant, Nancy & Stevenson, Malcom, User Education in Libraries. London 1978, 173 s.

Haarala, Arja-Riitta, Käyttäjäkoulutus erityisesti opiskelijoille. Neuvostoliittoinstituutin julkaisusarja. B19. 1978. s. 178-183.

Haarala & Wiklund, User Education in Cooperation between National Services, the Association for Documentation, and Industry. In: Current Issues and Trends in Education and Training for Information Work in Developing Countries. Session V. FID Publication 595. 1981.

Haarala, Arja-Riitta, Neuvontatyö kirjastoissa. In: Muuttuva neuvontatyö, Helsinki 1988. s. 16-31.

Hellsten, Pirjo, Yrityksen kirjaston ja kirjallisuuspalvelun markkinoiminen henkilökuntalehdessä. Signum 8 (1975) 2, s. 24-27.

Helsingin yliopiston kirjallisuuden ja kirjaston käytön opetuksen puitesuunnitelma. Helsingin yliopiston kirjasto Tutkielmia ja tiedotteita 18. 1976. 18 s.

Hogan, Sharon Anne, Training and education of library instruction librarians. Library trends 29 (1980) 1, s. 105-126.

Jyrkönen, Heli, Online-hakua simuloiva ohjelma kirjaston käyttäjä-

koulutukseen. OTA-kirjasto A 11. Otaniemi 1987. 27 s.

Jorgensen, Finn, User education at the national technology library of Denmark (DTB). In User education in university of technology libraries. IATUL proceedings. Vol. 9. 1977. s. 66-69.

Kauppinen, Jorma, Libraries, schools and the young. Scandinavian public library quarterly 20 (1987) 2, s. 4-6.

Kivelä, Tuula, Informatiikan televisio-opetus Helsingin teknillisen korkeakoulun (HTKK) kirjastossa. Helsingin teknillisen korkeakoulun kirjaston moniste no. 19. 1974. 32 s.

Käyttäjäkoulutus tieteellisissä kirjastoissa. Raportti Suomen tieteellisen kirjastoseuran käyttäjäkoulutustyöryhmän tekemästä selvityksestä vuodelta 1987. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Kirjasto. Tiedote 7. 1989. 25 s.

Käyttäjäkoulutustilanteen selvittäminen Suomen tieteellisissä kirjastoissa. Suomen Tieteellinen kirjastoseura. 1987. 47 s.

Lakie, Mary H., User education in industrial libraries: needs, benefits, techniques. In Third international conference on library user education. Loughborough 1983. s. 48-55.

Lamvik, Aud, Online education round the world: Norway. In User education in the online age. IATUL proceedings. Vol. 14. 1982. s. 45-52.

Lepistö, Kirsi, Kirjasto- ja tietopalveluiden asema yrittäjäkursien opetusohjelmassa. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Kirjasto. Tiedote 2. 1987. 54 s.

Lindberg, Annika, Teaching library users at Linköping university library. IATUL proceedings. Vol. 9. 1977. s. 76-78.

Lindberg, Annika, Användarundervisning - en bruksanvisning till bibliotekets samlingar. T Dokument 35 (1979) 5, s. 91-94.

Lindberg, Annika, Förteckning över utbildningsmaterial för användarutbildning i de nordiska länderna. Nordinfo Publikation 6. 1983. Liite. 4 s.

Malley, Ian, The role of clearinghouses in promoting co-operation. In User education in the online age. IATUL proceedings. Vol. 14. 1982. s. 83-91.

Marklund, Kari, Library integration into technical education at the university of Luleå. In User education in university of technology libraries. IATUL proceedings. Vol. 9. 1977. s. 79-85.

Muuttuva neuvontatyö. Toim. Ritva Granlund et. al. 1988. 110 s.

Oksa, Anna-Marja, Opiskelijat ja käyttäjäkoulutus. Helsingin yliopiston kirjaston opiskeluosaston kokemuksia. Signum 14 (1981) 4-5, s. 96-99.

Parviainen, Helena, Kirjastoalan englanninkielisten käsitteiden ja termien kääntäminen suomeen ja siinä ilmenevät vaikeudet. Tampereen yliopiston kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen tutkimuksia 24. Tampere 1988.

Puhakka, Kirsti, TKK:n pääkirjaston informatiikkakurssin kehittäminen. 21 Informaatiopalvelun kurssi 1988-1989 erikoistyö. Otaniemmi 1989 (Julkaisematon).

Ropponen, Markku & Joensuu, Heli, Osaatko opettaa kirjastonkäyttöä. Kirjastolehti 76 (1983) 12, s. 582-583.

Saalasvuo, Silja, Käyttäjäkoulutus pienen erikoiskirjaston näkökulmasta. Signum 14 (1981) 4-5, s. 99-102.

Salmela, Sirpa, Tietopalvelun käyttäjäkoulutus yritysympäristössä. Signum 14 (1981) 4-5, s. 103-106.

Tammekann, Eeva-Maija & Kokkonen, Oili, Tieteellisten kirjastojen hallinto ja palvelumuodot. Helsinki 1974.

Tanskanen, Martti, Kirjastojen käyttäjäkoulutuksen teoriasta, tarkasteltuna erityisesti evaluoinnin kannalta. Teknillinen korkeakoulu. Informaatiopalvelun kurssi 1983:13, 22 s.

Tieteellisen informoinnin neuvottelukunnan II mietintö. Informaatiopalvelujen hyväksikäytön opetuksen järjestäminen. Komiteanmietintö 1970:B22. 21 s.

Tieteellisen informoinnin neuvoston toimintasuunnitelma 1989-1991. Helsinki 1989. 10 s.

Tiihonen, Vuokko & Tuominen, Tarja, Kirjastonkäytön opetus koulussa ja kirjastossa 1982.

Turunen, Eeva, Tieteenalan vaikutus kirjaston käyttöön ja kirjastonkäytön opetukseen. Selvitys yhteiskuntatieteiden, lääketieteiden ja tekniikan opiskelijoiden kirjastonkäytöstä ja kirjastonkäytön opetuksesta. Tampereen yliopisto. Kirjastotiede ja informaatiikka. Pro gradu. 1986.

Uuttu, Leena-Kaarina, User instruction at Helsinki university of technology library - a case study. IATUL proceedings. Vol. 9. 1977. 70-75.

Wedel, Betty, Online education round the world: report from Denmark. In User education in the online age. IATUL proceedings. Vol. 14. 1982. s. 39-42.

KOTIMAISEN KÄYTTÄJÄKOULUTUSKIRJALLISUUDEN BIBLIOGRAFIA

Alhainen, Toini, Kirjaston käytön opetus. Signum 14(1981)4-5, s. 89-95.

Ellala, Anita, Kirjaston ja kirjallisuuden käytön opetus. Tiedevinkki B 26/4.11.1980.

Haarala, Arja-Riitta, End-user training in the use of online catalogues Tenttu at Helsinki University of Technology Library. In: Fjällbrant, N. (ed.). User education in the online age. IATUL-proceedings 14(1982), s. 129-131.

Haarala, Arja-Riitta, Käyttäjäkoulutus erityisesti opiskelijoille. Neuvostoliittoinstituutin julkaisusarja: B19. Helsinki 1978. s. 178-183.

Haarala, Arja-Riitta, Online education round the world: Finland. In: Fjällbrant, N. (ed.). User education in the online age. IATUL-proceedings 14(1982), s. 43-44.

Haarala, Arja-Riitta, Training for online information. In: User education in the online age II. International seminar 30th July - 2nd August 1984, Delft. IATUL-proceedings 17(1985), s. 115-119.

Haarala, Arja-Riitta, User aids. In: MacCafferty, M. (ed.). User education. Proceedings of the Eusidic conference, Graz, 1-3 December, 1976. S. 45-49.

Haarala, Arja-Riitta, User training for online catalogues. In: Fox, P. & Malley, I. (eds). Proceedings of third international conference on library user education, 19-22 July 1983, University of Edinburgh, Loughborough, 1983, s. 141-150.

Haarala, Arja-Riitta, Vad har hänt inom användarutbildningen sedan

1976 i Finland. Seminarium om användarutbildning och utvärdering, den 11-14 november 1985, Stockholm.

Haarala, Arja-Riitta & Uuttu, Leena-Kaarina, Teekkari opetetaan hankkimaan informaatiota. *Insinööriutiset* (1977)4, s. 5.

Haarala, Arja-Riitta & Wiklund, Saima, User education in co-operation between national services, the Association for Documentation, and industry. FID Education and Training Preconference, 13-15 August, 1980, Copenhagen.

Haikola, Hilikka, Kirjastonkäytön opetus korkeakoulujen opiskelijoille. Kirjastotieteen ja informatiikan sivulaudatur-tutkielma. 1977.

Hellsten, Pirjo, Yrityksen kirjaston ja kirjallisuuspalvelun markkinoiminen henkilökuntalehdessä. *Signum* 8(1975)2, s. 24-27.

Helsingin yliopiston kirjasto. Helsingin yliopiston kirjallisuuden ja kirjaston käytön opetuksen puitesuunnitelma. 1977. 18 s.

Hiltunen, Maila, Kirjastonkäytön opetuksen kehittämisestä Oulun yliopistossa. Suomen kirjallisuuspalvelun seura. 6. Informaatio-palvelun kurssi 1973-74.

Järvinen, Tiina, CAS on-line tietokantojen käytön tehostaminen Teknillisessä korkeakoulussa. Teknillinen korkeakoulu, täydennyskoulutuskeskus, Tietopalvelukurssi 1989:3, 24 s.

Jyrkönen, Heli, Online-tiedonhakuja simuloiva ohjelma kirjastojen käyttäjäkoulutukseen. Otaniemi 1987. Teknillinen korkeakoulu. OTA-kirjasto A 11, 27 s.

Kaivosoja, Annikki, User instruction at Helsinki University Library of Agriculture. In: International conference on education and training for agricultural library and information work, Nairobi, Kenya, 7-12 March, 1983. S. 120-129.

Kauppinen, Jorma, Libraries, schools and the young. Scandinavian Public Library Quarterly, 20(1987)2, s. 4-6.

Kiuru, Riitta, Kirjastonkäytön ohjauksesta sairaanhoito-oppilaitoksessa teoksessa Sairaanhoidon vuosikirja 1972/IX. Helsinki. Sairaanhoidtajien koulutussäätiö.

Kivelä, Tuula, Informatiikan televisio-opetus Helsingin teknillisen korkeakoulun (HTTK) kirjastossa. Ota-kirjasto 19. Otaniemi 1974, 52 s.

Kivelä, Tuula, Tv-opetukseen siirtyminen Helsingin teknillisen korkeakoulun kirjaston informaatiovälineistön ja -palvelujen käytön kursseilla. Signum 7(1974)3, s. 52-54.

Koivula, Taina, Helsingin teknillisen korkeakoulun informatiikan opetuksen arviointi. Suomen kirjallisuuspalvelun seura, Informaatiopalvelun kurssi. Helsinki, 1977:9, 22 s.

Kortelainen, Terttu, Oulun yliopiston informaatiopalvelujen markkinointi. Teknillinen korkeakoulu. Täydennyskoulutuskeskus. Informaatiopalvelun kurssi 1985:2, 27 s.

Koskiala, Sinikka, Automated catalogue and the user - Helsinki experience. In: User education in the online age II. International seminar 30th July - 2nd August 1984, Delft. IATUL-proceedings 17(1985), s. 115-119.

Koskiala, Sinikka, Användarutbildning och utvärdering, NVBF'n seminaari Hässelbyssä, Ruotsissa, 11.-14.1985. Signum 19(1986)1, s. 9.

Koskiala, Sinikka, Library user education in the online age. Kat-saus. Signum 17(1984)8, s. 258.

Koskiala, Sinikka, Teaching the engineering student to find information. Interdisciplinarity in engineering education. Proceedings of the SEFI annual conference, Helsinki University of Technology,

Otaniemi 1987, p. 281-285.

Koskiala, Sinikka & Törnudd, Elin, Informaatiopalvelun hyväksikäytön opetuksen historiaa ja nykypäivää. Tietoa tavoittamassa, Acta Universitatis Tamperensis, Ser. A vol. 2000. Tampereen yliopisto, Tampere 1985, s. 136-143.

Kuurne, Eljas, Kirjastonkäytön apuneuvoja. Kansanopisto 50(1978)5, s. 18-20.

Käyttäjäkoulutus tieteellisissä kirjastoissa: raportti Suomen tieteellisen kirjastoseuran käyttäjäkoulutustyöryhmän tekemästä selvityksestä vuodelta 1987. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Kirjasto. Tiedote 7. 1989.

Lepistö, Kirsi, Kirjasto- ja tietopalveluiden asema yrittäjäkoulutuksessa. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Kirjasto. Tiedote 2. 1987. 54 s.

Lönnqvist, Harriet & Cavallin, Mats, Humanister söker information eller "mötet med den litauiske skoputsaren": intervjuundersökning bland humanistiska forskare i Norden. Nordinfo-publikation 13. Esbo 1988, 135 s.

Neuvonen, Ulla, Medline CD-ROM tietokannan itsenäiskäyttö Lääketieteellisessä kirjastossa. Nykytilanne ja kehittämismahdollisuudet. Teknillinen korkeakoulu. Täydennyskoulutuskeskus. 21. Tietopalvelukurssi. 1989

Oksa, Anna-Marja, Opiskelijat ja käyttäjäkoulutus. Helsingin yliopiston kirjaston opiskeluosaston kokemuksia. Signum 14(1981)4-5, s. 96-99, 120.

Palmgren, Virpi, Användarutbildning och marknadsföring av databaser vid Tekniska högskolans bibliotek. Information og innovation, Beretning fra 7. Nordiske konference for information og dokumentation, 28.-30. august 1989, Aarhus Universitet, Århus, Danmark. Dansk teknisk litteraturselskab skriftserie nr. 60, s. 217-225.

Palmgren, Virpi, TENTTU-järjestelmän käyttö Teknillisen korkeakoulun laitoksilla. Teknillinen korkeakoulu. Täydennyskoulutuskeskus, Tietopalvelukurssi 1988:9, 24 s.

Puhakka, Kirsti, Kirjaston käyttäjäkoulutus Teknillisessä korkeakoulussa. Tietopalvelu 4(1989)5, s. 4-6.

Puhakka, Kirsti, Teknillisen korkeakoulun pääkirjaston informatiikkakurssin kehittäminen. Teknillinen korkeakoulu. Täydennyskoulutuskeskus, Tietopalvelukurssi. 1989:9, 56 s.

Rajamäki, Liisa, Teologian opiskelijoiden kirjastonkäyttö erityisesti Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan kirjaston osalta. 1973.

Ropponen, Markku & Joensuu, Heli, Osaatko opettaa kirjastonkäyttöä. Kirjastolehti 76(1983)12, s. 582-583, 603, 604.

Saalasvuo, Silja, Käyttäjäkoulutus pienen erikoiskirjaston näkökulmasta. Signum 14(1981)4-5, s. 99-102, 120.

Salmela, Sirpa, Tietopalvelun käyttäjäkoulutus yritysympäristössä. Signum 14(1981)4-5, s. 103-106, 120.

Salmi, Liisa, Lääketieteen Medline-tietokannan itsenäiskäyttö. Kuopio, 1988.

Saloharju-Kärkkäinen, Inkeri, Kirjastonkäytön opetus. Opiskelijoiden evaluaatiota Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksella ja Jyväskylän yliopiston kirjastossa. Pro gradu. 1987.

Tanskanen, Martti, Oikeustieteen opiskelijoiden kirjastonkäytönkoulutuksesta: tarkasteltuna erityisesti Helsingin yliopistossa opiskelevien kannalta. Teknillinen korkeakoulu. Täydennyskoulutuskeskus, Informaatiopalvelun kurssi 1983:13, 22 s.

Tapio, Eila, Oulun yliopiston geotieteiden kirjaston käyttäjäkou-

lutus. Teknillinen korkeakoulu. Täydennyskoulutuskeskus, Espoo. Tietopalvelukurssi 1987:8.

Tieteellisen informoinnin neuvottelukunnan II mietintö. Informaatiopalvelun hyväksikäytön opetuksen järjestäminen. Komiteamietintö 1970: B 22.

Toivonen, Anna-Liisa & Jyrkönen, Heli, Uusi käyttäjäystävällisempi TENTTU esittäytyy. Signum 19(1986)5, s. 99.

Turunen, Eeva, Tieteenalan vaikutus kirjaston käyttöön ja kirjastonkäytön opetukseen. Selvitys yhteiskuntatieteiden, lääketieteiden ja tekniikan opiskelijoiden kirjastonkäytöstä ja kirjastonkäytön opetuksesta. Tampereen yliopisto. Kirjastotiede ja informatiikka. Pro gradu. 1986.

Törnudd, Elin, Scandinavian inter-library co-operation in computer based SDI services and the on-line use of INIS for user training. Proceedings of the fifth triennial meeting 1973, IATUL. Loughborough 1973. s. 22-26.

Törnudd, Elin, Selvitys opiskelijoiden suhtautumisesta Helsingin teknillisen korkeakoulun kirjastoon. OTA-kirjasto n:o 10. Otaniemi 1973. 24 s.

Uuttu, Leena-Kaarina, Experiences of library instruction in Finland - with a case study from Helsinki University of Technology. In: Fjällbrant, N. (ed.). NVBF Anglo-Scandinavian seminar on library user education, November 2-4, 1976, Cothenburg. CTHB-publikation, 12. S. 12-20.

Uuttu, Leena-Kaarina, User instruction at Helsinki University of Technology Library - a case study. In: Fjällbrant, N. (ed.). User education in university of technology libraries. IATUL-proceedings 9(1977), s. 70-75.

Waltonen, G., Examensreformen och dess inverkan på bibliotekets funktioner vid SHH. Helsingin teknillinen korkeakoulu, Täydennys-

koulutuskeskus, Informaatiopalvelun kurssi 1981:17.

Väisänen, Riitta, Jyväskylän yliopiston kirjaston käyttötutkimus informaatiopalvelun hyväksikäytön opetuksen kannalta. Suomen kirjallisuuspalvelun seuran 3. informaatiopalvelun kurssi 1970-1971.

Öberg, Irja Liisa, Use of videotape material in library instruction. In: Fjällbrant, N. (ed.). NVBF Anglo-Scandinavian seminar on library user education, November 2-4, 1976, Cothenburg. CTHB-publication, 12. S. 86-89.

